

УДК 342.922(477)

Г.В. ЧУПРИНА, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ ЗА ЗВЕРНЕННЯМ ДЕРЖАВНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ПРИВОДУ ПРИМУСОВОГО ВИДВОРЕННЯ ІНОЗЕМЦІВ І ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА

Ключові слова: адміністративне судочинство, докази, доказування, примусове видворення

Виконання завдань адміністративного судочинства залежить від встановлення адміністративним судом у справі об'єктивної істини та правильного застосування норм матеріального та процесуального права. Для цього ст.11 КАСУ покладає на суд обов'язок вживати передбачені законом заходи, необхідні для правильного з'ясування всіх обставин справи. У тому числі щодо виявлення та витребування доказів з власної ініціативи. Дієвість адміністративного судочинства залежить від того, наскільки повно і всебічно будуть підтверджені доказами обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Вищенаведене зумовлює необхідність вивчення і наукового осмислення змісту та сутності доказів і процедур доказування як в адміністративному судочинстві в цілому, так і в окремих його інститутах, зокрема у справах за зверненням Державної міграційної служби України з приводу примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України.

Проблемним питанням адміністративного процесу і адміністративного судочинства були присвячені праці В.М. Бевзенко, Л.Р. Білої, І.Л. Бородіна, Е.Ф. Демського, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, О.І. Миколенка, В.І. Олефіра, Ю.С. Педька, В.Г. Перепелюка,

О.П. Рябченко, М.Ф. Стахурського, В.С. Стефанюка, М.М. Тищенко, Н.В. Хорошак, В.К. Шкарупи та інших. Проте вони досліджували більш широкі відносини, привчені загальним засадам адміністративного процесу та здійсненням адміністративного судочинства, а проблеми доказів і доказування за зверненнями Державної міграційної служби України з приводу примусового видворення іноземців та осіб без громадянства залишилися поза увагою вчених.

Стаття 69 Кодексу адміністративного судочинства України дає законодавче визначення доказів. Відповідно до ч.1 цієї статті доказами в адміністративному судочинстві є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення осіб, які беруть участь у справі, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Аналізуючи поняття доказів в адміністративному судочинстві в сукупності з їх видами, перерахованими в ст.69 КАС України [1], підкреслюється деяка подвійність тлумачення й використання термінів. З одного боку, доказами називають засоби доказування (наприклад, письмові документи, представлені сторонами); з іншого, – доказами називають відомості про факти, отримані судом із представлених документів і інших засобів доказування. Якщо в ч.1 ст.69 КАС України докази визначаються як фактичні дані (відомості), то в ч.2 тієї ж статті доказами йменується вже не інформація, а процесуальні засоби доказування в цілому й письмові докази, зокрема. В той же час спроби термінологічно розмежувати парні категорії «докази – фактичні дані» і «докази – процесуальні засоби доказування» виявилися безуспішними, насамперед виходячи з лексичного значення слова «доказати» [2, с.11–12].

Отже, незважаючи на те, що в законі закріплено поняття доказів, вчені-процесуалісти по-різному тлумачать питання про сутність доказів (судових доказів), що залишається предметом суперечки в теорії цивільного, кримінального, господарського, а останнім часом і адміністративного процесу. Зокрема

предметом дискусії є визначення доказів як: 1) даних, які сторона подає суду з метою переконати його в істинності факту; 2) засобів, за допомогою яких провадиться доказування; 3) у широкому розумінні – встановлення істини, тобто відповідність між твердженням і дійсністю, а у вузькому – тільки те, що слугує для переконання судді в істинності тверджень сторін на суді; 4) відомі явища, за допомогою яких суд, ґрунтуючись на знанні об'єктивних зв'язків, явищ, пізнає невідоме та ін. [3, с.11].

Отже, узагальнюючи вищевикладене ми можемо зробити висновки, що доказ в адміністративному судовому процесі становить систему декількох постійних, взаємозалежних елементів, якими є відомості про обставини справи та процесуальна форма їх одержання. Доказами в адміністративній справі про примусове видворення іноземця чи особу без громадянства можуть бути будь-які фактичні дані, що містять інформацію про обставини, необхідні для правильного вирішення справи; носіями такої інформації виступають точно визначені засоби доказування, а одержання такої інформації здійснюється судом у порядку, визначеному у законодавстві. Таким чином, доказами в адміністративній справі про примусове видворення іноземця чи особу без громадянства будуть одержані з передбачених законом і допустимих ним засобів доказування, будь-які фактичні дані, на підставі яких адміністративний суд встановить наявність чи відсутність обставин, що обґрунтують вимоги і заперечення сторін та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Статтею 70 КАСУ [1] передбачено вимоги належності та допустимості доказів. Так, відповідно до цієї статті належними є докази, які містять інформацію щодо предмету доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмету доказування. Сторони мають право обґрунтовувати належність конкретного доказу для підтвердження їхніх вимог або заперечень. Докази, одержані з порушенням закону, судом при вирішенні справи не беруться до уваги. Обставини, які за законом повинні бути підтверджені певними за-

собами доказування, не можуть підтверджуватися ніякими іншими засобами доказування, крім випадків, коли щодо таких обставин не виникає спору.

Таким чином, докази мають містити інформацію щодо предмету доказування та бути одержані законним шляхом.

Узагальнюючи вищевикладене, ми можемо зробити висновок, що відомості про обставини справи, на підставі якої суд приймає рішення про примусове видворення повинні відповідати таких властивостям: 1) достовірності – тобто відповідність доказу об'єктивній дійсності, його безсумнівності, яка обумовлена зібраними матеріалами справи; 2) достатності, що відображається в наявності такої системи належних, допустимих, достовірних доказів, які отримані в результаті всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин, пов'язаних з незаконністю перебування на території України іноземця чи особи без громадянства, та всієї сукупності зібраних у ній доказів, і яка достовірно встановлює всі обставини, що утворюють предмет доказування у справах про примусове видворення; 3) належності – тобто властивості доказу, яка характеризує зв'язок відомостей, які становлять його зміст, з обставинами, які підлягають доказуванню у справах про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України; 4) допустимості – тобто відповідності процесуальної форми їх одержання закону. Єдиною загальною вимогою недопустимості доказів є виявлення порушень закону при їх збиранні.

Зміст доказів в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства є сукупність фактичних даних, які свідчать про незаконність перебування на території України іноземця або особу без громадянства, про невиконання такою особою рішення про примусове повернення та інші обставини, які мають значення у справі. Процесуальною формою доказів цієї категорії справ є засоби доказування, тобто джерела інформації про фактичні дані, що мають суттєве значення для правильного вирішення адміністративної справи, пов'язаної

із примусовим видворенням. Статті 76–80 КАСУ передбачають такі форми одержання фактичних даних: пояснення сторін, третіх осіб та їх представників, показання свідка, допит свідка за місцем або у місці його проживання (перебування), письмові докази, речові докази.

У судовій практиці в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземця чи особу без громадянства основними засобами доказування найчастіше є письмові докази, потім пояснення сторін, третіх осіб, їх представників. Показання свідків, висновки експертів, речові докази використовуються не так часто.

Одержання та дослідження доказової інформації і засобів доказування (змісту та процесуальних доказів) в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням за межі України іноземця чи особу без громадянства здійснюється в установленому КАСУ порядку (статті 76–89, 138–151 КАСУ), який виступає процесуальною гарантією всебічного, повного і об'єктивного пізнання всіх обставин справи. Порушення встановленого процесуального порядку одержання та дослідження доказів знецінює їх, веде до втрати ними властивостей належності, допустимості, достатності та достовірності.

Відповідно до ст.138 КАСУ, факти, що входять до предмету доказування – це обставини, якими обґрунтовуються позовні вимоги чи заперечення або які мають інше значення для вирішення справи та які належить встановити при ухваленні рішення у справі.

В теорії адміністративного судового процесу, але й інших процесах, питання про поняття доказування, його суб'єкти, структурні частини доказування є дискусійним.

Доказування в адміністративному судочинстві визначається як врегульована процесуальним законодавством, підпорядкована законам логіки діяльність, спрямована на встановлення об'єктивної істини в адміністративній справі і прийняття обґрунтованого і законного рішення [2, с.6].

О.В. Умнова надає таке визначення доказування в адміністративному процесі: «це по-

дання для аналізу суду інформації про певні події, дії або стан (юридичні обставини), що надають суб'єкти адміністративного процесу, чи витребування судом такої інформації за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або за власною ініціативою» [4, с.10]. З таким твердженням ми не можемо погодитися, адже процес доказування не тільки складається з діяльності суду по витребуванню інформації та її подання відповідними суб'єктами.

Наприклад, О.М. Нечитайло під доказуванням в адміністративних справах, що виникають з податкових відносин, розуміє підпорядковану законам логіки та психологічним процесам діяльність адміністративного суду та осіб, які беруть участь у справі, яка здійснюється у встановленому законом порядку і спрямована на з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, встановлення певних обставин, а також збирання, прийняття, подання, витребування, дослідження і оцінку доказів для вирішення публічно-правового спору у сфері оподаткування по суті [3, с.6]

В.В. Гордєєв вважає, що доказування: це подання для аналізу суду інформації про певні події, дії або стан (юридичні обставини), яку надають суб'єкти адміністративного процесу, чи витребування судом такої інформації за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, або за власною ініціативою [5, с.38].

Аналіз вищенаведених визначень доказування дозволяє зробити висновок, що ці визначення суттєво не відрізняються одне від одного. Під доказуванням науковцями розуміється діяльність суду, інших учасників процесу, яка спрямована на подання, вивчення доказів по справі. Доказування – це складний процес, який охоплює розумову та процесуальну діяльність його суб'єктів по доведенню будь-якого положення і виведенню нового знання на підставі дослідженого.

Отже, на нашу думку під доказуванням в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземця чи особу без громадянства слід розуміти процесуальну діяльність адміністративного суду та учасників провадження щодо подання, прийняття, збирання, витребування, дослідження й оцінки

доказів. За змістом доказування в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням складається не тільки з процесуальної діяльності, а поєднує в собі розумову та логічну діяльність. Враховуючи це ми пропонуємо таке визначення доказування у справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземця чи особи без громадянства за межі України, як процесуальну та розумову діяльність суб'єктів доказування (адміністративного суду, відповідача та позивача, інших осіб), яка здійснюється в урегульованому КАСУ процесуальному порядку, з метою з'ясування прав і обов'язків осіб, встановлення певних обставин справи шляхом подання, прийняття, збирання, витребування, дослідження й оцінки доказів.

Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти таких висновків:

Доказ в адміністративному судовому процесі становить систему декількох постійних, взаємозалежних елементів, якими є відомості про обставини справи та процесуальна форма їх одержання. Доказами в адміністративній справі про примусове видворення іноземця чи особу без громадянства будуть одержані з передбачених законом і допустимих ним засобів доказування, будь-які фактичні данні, на підставі яких адміністративний суд встановить наявність чи відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

Відомості про обставини справи, на підставі якої суд приймає рішення про примусове видворення повинні відповідати таких властивостям: 1) достовірності – тобто відповідність доказу об'єктивній дійсності, його безсумнівності, яка обумовлена зібраними матеріалами справи; 2) достатності, що відображається в наявності такої системи належних, допустимих, достовірних доказів, які отримані в результаті всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин, пов'язаних з незаконністю перебування на території України іноземця чи особи без громадянства, та всієї сукупності зібраних у ній доказів, і яка достовірно встановлює всі обставини, що утворюють предмет доказування у справах про примусове ви-

дворення; 3) належності – тобто властивості доказу, яка характеризує зв'язок відомостей, які становлять його зміст, з обставинами, які підлягають доказуванню у справах про примусове видворення іноземця чи особи без громадянства за межі України; 4) допустимості – тобто відповідності процесуальної форми їх одержання закону. Єдиною загальною вимогою недопустимості доказів є виявлення порушень закону при їх збиранні.

Зміст доказів в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства є сукупність фактичних даних, які свідчать про незаконність перебування на території України іноземця або особу без громадянства, про невиконання такою особою рішення про примусове повернення та інші обставини, які мають значення у справі. Процесуальною формою доказів цієї категорії справ є засоби доказування, тобто джерела інформації про фактичні данні, що мають суттєве значення для правильного вирішення адміністративної справи, пов'язаної із примусовим видворенням. У судовій практиці в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземця чи особу без громадянства основними засобами доказування найчастіше є письмові докази, потім пояснення сторін, третіх осіб, їх представників. Показання свідків, висновки експертів, речові докази використовуються не так часто.

Доказування у справах, пов'язаних з примусовим видворенням іноземця чи особи без громадянства за межі України, як процесуальну та розумову діяльність суб'єктів доказування (адміністративного суду, відповідача та позивача, інших осіб), яка здійснюється в урегульованому КАСУ процесуальному порядку, з метою з'ясування прав і обов'язків осіб, встановлення певних обставин справи шляхом подання, прийняття, збирання, витребування, дослідження й оцінки доказів.

Процес доказування в адміністративному судовому процесі, у тому числі при розгляді адміністративних справ, пов'язаних з примусовим видворенням іноземця чи особи без громадянства за межі України, здійснюється у суворій послідовності і складається з взаємообумовлених та взаємопов'язаних елементів

доказування: 1) формування предмету доказування (визначається коло фактів, які входять до предмету доказування, їх виявлення та збирання); 2) подання доказів; 3) дослідження та оцінка доказів.

Предмет доказування – це сукупність фактів матеріально-правового і процесуального характеру, які підлягають встановленню для вирішення адміністративної справи по суті і на пізнання яких спрямована вся доказова діяльність суду і осіб, які беруть участь у справі. Предметом доказування в адміністративних справах, пов'язаних з примусовим видворенням виступають: а) обставини, на яких позивач обґрунтовує свої вимоги (підстава адміністративного позову); б) обставини, на яких відповідач обґрунтовує свої заперечення (підстави заперечення); в) інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 р. [Електронний ре-

сурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

2. Дубенко О. М. Доказування в адміністративному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. М. Дубенко. – Х., 2010. – 23 с.

3. Нечитайло О. М. Доказування в адміністративних справах, що виникають з податкових правовідносин. : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. М. Нечитайло. – Х., 2010. – 22 с.

4. Умнова О. В. Докази в адміністративному судочинстві при поновленні на публічну службу : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. В. Умнова. – Ірпінь, 2010. – 24 с.

5. Гордєєв В. В. Доказування в адміністративних справах, пов'язаних з виборчим процесом: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Гордєєв Віталій Володимирович. – К., 2009. – 206 с.

Чуприна Г. В. Докази і доказування в адміністративних справах за зверненням державної міграційної служби України з приводу примусового видворення іноземців і осіб без громадянства / Г. В. Чуприна // Форум права. – 2012. – № 4. – С. 1019–1023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arhive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12hgvoBg.pdf>

Досліджені особливості доказів та з'ясування змісту доказування в адміністративних справах за зверненням державної міграційної служби України з приводу примусового видворення іноземців і осіб без громадянства

Чуприна А.В. Доказательства и процесс доказывания в административных делах за обращением Государственной миграционной службы Украины по поводу принудительного выдворения иностранцев и лиц без гражданства

Исследованы особенности доказательств и выяснения содержания доказывания в административных делах за обращением государственной миграционной службы Украины по поводу принудительного выдворения иностранцев и лиц без гражданства

Chuprina A.V. Proofs and Finishing Telling in Administrative Businesses after the Appeal of Government Migratory Service of Ukraine Concerning the Forced Turning out of Foreigners and Persons without Citizenship

Research of features of proofs and finding out of maintenance of finishing telling in administrative businesses after the appeal of government migratory service of Ukraine concerning the forced turning out of foreigners and persons without citizenship is devoted.